

DUR DA BİR KENDİNE BAK

Fotoğraf denilen "cilveli ayna" icad edildiğinden beri dünyamız değişti. Zülfünün teline kaptırdık gönlümüzü peşisıra gidiyoruz. Stüdyolarda başladı aşkımız, sonra sokaklara çıktık. Yollara düşmemiz gecikmedi, dünyanın öbür uçlarına sürüklendik ardından, sürükleniyoruz.

Eskiden fotoğraf makinesi diye bir şey vardı, hala da var ama yandan çarklı nehir gemilerinin yanına gitmeye hazırlanıyor artık.

Görüntüler Daguerre/Niepce'le başlayan, bizim yeni yetmeliğimize kadar dönüşerek gelen aklın ürünü değil hanidir. Görüntüler tamamen farklı ortamlarda tamamen farklı süreçlerin sonunda ortaya çıkıyor. "Makine" diyerek endüstri çağına başlangıcındaki dilin uzantısı olarak andığımız görüntü kaydedici alet, rönesansla köpürüp gelen dalganın sırtından ineli hayli zaman oldu. Kalıcı bir görüntüyü doğrudan oluşturabilmek için fizik ve kimya bilgilerine ihtiyacı kalmadı. Görüntünün ontolojisi de "foetikasi" da bir başka oldu. Teknik olarak yeniden üretilebilen sanat yapıtlarının çağında fotoğraf çıldırdı, post endüstriyel bir çehreyle mutasyona uğrayıp hayatımızda kapladığı yeri iyice genişletti. "Yaşamak" yerine "fotoğraflamak" daha bir önem kazandı.

Fotoğraf, icad olduğu dönemin felsefesi, idealleri ve işleyişiyle iç içeydi. Onların hizmetinde ve yeniden üreticisi olarak işe koyuldu. Zaman, endüstri çağıydı, kapitalizm gemi aziya almıştı, küreselleşmiş tüketim toplumunun eli kulağındaydı. Bu dönemde antropoloji insan topluluklarını incelemeye, sınıflamaya başladı. Sosyoloji toplulukların davranışlarını ve bu davranışların nedenlerini inceliyor, kestirimler yapıyordu. İstatistik, her ikisinin de hizmetine sayısal veriler sunuyordu. Fotoğraf da kardeşlerinden geri kalmadı. gibi. Endüstri çağına dördüğü sömürge rejimlerinin olduğu gibi eşitlik ve adalet fikirlerinin, savaşların olduğu gibi barış ve adalet arayışlarının da önünü açan etkenler arasındaydı. Fotoğraf, antropoloji, sosyoloji ve istatistik alanlarının üçüne birden musallat olmuştu. Onların verilerinden yaptığı çıkarımlarla dünyanın en ücra köşelerine gidiyor, hayatların en mahrem köşelerine burnunu sokuyordu. Endüstri çağı, dördüzlerin çağıydı. Sosyoloji, antropoloji, istatistik ve fotoğraf kol kola bu günlere geldiler..

Elbet her şey zıttını da doğurur. Endüstri çağında toplumsal ilişkileri sermaye/emek ilişkisi üstüne inşa eden kapitalizm dördüzleri hizmetine alırken, bu ilişkinin bir çıkmaz olduğunu ve elbet bir gün berbad olacağını söyleyenler de dördüzün yeteneklerinden, sunduğu imkanlardan hem teorik yapılanmalarında hem de pratik işleyişlerinde alabildiğine istifade ettiler.

Geldik bugüne.

Bugün artık ne endüstri çağı var, ne üretim biçimi aynı, ne sermaye/emek ilişkisi eskisi gibi. Makineler de öyle. Artık ne mekanik eski mekanik, ne bilginin hayata uyarlanması eski usullerle oluyor, ne de üretim kalemleri aynı kaldı.

Bu devranın adını koyan çıkar nasılsa. Gel gör ki küreselleşen kapitalizmin yeryüzündeki canlı ve cansızlar alemini berbad ettiği zaman tam da bizim zamanımıza denk geldi.

2020 ye girerken Korona Virus vasıtasıyla doğa kendisine karşı savaştan acımasız türümüzü bir fiskeyle uyardı. Bugüne kadar 4 milyonumuzu yaşamdan ayırdı, kalanları da evlerine kapadı. Yeryüzü kaynaklarını fütursuzca tüketirken kendi türünün de sonunu hazırlayan insana doğanın giderek sıklaşan uyarılarından sonuncusuydu bu.

Endüstri çağı doğarken zuhur eden fotoğraf bu doğumu kaydettiği gibi, sürecinin her aşamasını kaydederek üstüne düşeni yaptı. Perde kapanırken son selamı kaydetmek de onun işi olacak gibi görünüyor. Ülkemizde ve dünyada küresel salgın günlerinde insan hayatlarına dair görüntüler harıl harıl üretiliyor. Bu bir kolektif hafıza kaydı.

Bugün evlere kapanarak yeni normal hayatlarımızla tanışıyoruz. Bu tanışma belki de iyidir; bu günleri hazırlayan tüketim medeniyetinin sonuçlarıyla bir yüzleşme fırsatı verebilir; hayli ağır bir uyarı olarak anladığımız takdirde bünyeye bir fayda sağlayabilir. Rahatsızlığı biraz azaltabileceği gibi, başka türlü bir medeniyetin kapısını da aralayabilir. Canlı ve cansız yaşama, doğaya ve kaynaklara dair düşünmemize vesile olabilir. Küresel ısınma nedeniyle tükenen türlerin başına gelenleri anlamamıza fırsat verebilir.

Bu günlere ister gözümüzle ister kalemimizle ister fırçamızla, ister keski çekicimizle, ister notalarımız ya da görüntülerimizle tanık olurken hep birlikte yaşadığımız tarihi süreci kaydediyoruz.

Hiçbir değişim bugünden yarına olmuyor, Hiçbir devir de tarih kitaplarının yazdığı gibi hop açılıp hop kapanmıyor. Birbirinin içinden doğuyor yeni zamanlar. Biz de bu geçiş sürecinin tanıklarımız zahir.

Endüstri çağının başında yeni icat edilmiş olan fotoğraf makineleri toplumun görünümünü büyük bir iştahla kaydettiler. Sokaklara çıktılar, gözlerden saklanan öteki hayatları gösterdiler, coğrafyalar aşip başka kültürleri tasvir ettiler, tarihte yolculuk yapıp eski zamanların tanığı oldular, dünyayı fotoğraflarla yeniden tanımladılar.

Bu yalnız gezegenin insanları biz, cümbür cemaat fotoğrafların yarattığı bir dünyada yaşamaya başladık. O dünyada şimdiye kadar olmayan şeyler, daha önce karşılaşmadığımız görüntüler ortaya çıkıyor. Karşımızda yeni bir hayatın kapıları açılıyor.

Çanlar çalıyor, borular üfleniyor...

Eteklerinde doğduğumuz çağ dönüşüm sinyallerini usuldan ve görünür biçimde verirken kameralara yeniden iş düştü. Çağın başını da kıcını da görünür kılmak görüntülere kaldı.

Birlikte başladığımız bu çalışma aslında doğanın uyarısını tekrarlıyor ve hepimize şunu öneriyor:

“Dur da bir kendine bak”

Özcan Yurdalan

08.05.2020

Kuşadası